

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Козак Ю.Г.
“ ___ ” _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.05052 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародна економіка»

на тему: «**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРИМОРСЬКОГО РЕГІОНУ (НА
ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ)**»

Виконавець:

студентка ФМЕ, гр. 43а

Шичула Юлія Володимирівна

/підпис/

Науковий керівник:

канд. економ. наук, доцент кафедри МЕВ

Уханова Інна Олегівна

/підпис/

ОДЕСА – 2020

АНОТАЦІЯ

Шикула Юлія Володимирівна, «Стан та перспективи підвищення міжнародної конкурентоспроможності приморського регіону (на прикладі Одеського регіону)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.05052 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародна економіка», - Одеський національний економічний університет – Одеса, 2020 рік.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження виступає процес формування міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти міжнародної конкурентоспроможності регіону, досліджено теоретичне підґрунтя та особливості міжнародної конкурентоспроможності регіону, узагальнено чинники, що впливають на її формування, наведено основні методи оцінки регіональної конкурентоспроможності.

Проаналізовано основні складові міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону, узагальнено чинники, що впливають на її стан та формування, проаналізовано міжнародну конкурентоспроможність Одеського регіону.

Запропоновано напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону, зокрема за рахунок організаційних заходів з урахуванням вимог smart-спеціалізації та удосконалення логістичної складової із формуванням кластерних структур.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність регіону, Одеський регіон, зовнішньоекономічна діяльність регіону, чинники міжнародної конкурентоспроможності, багатокутник конкурентоспроможності, транспортно-логістичний кластер.

ANNOTATION

Shikula Yulia, «The state and prospects of increasing the international competitiveness of the seaside region (on the example of the Odessa region)».

Qualification work for the Bachelor's Degree in specialty 6.05052 "International Economic Relations" under the program "International Economics", - Odessa National University of Economics - Odessa, 2020.

Bachelor's qualification work consists of three chapters. The object of the research is the process of international competitiveness formation of the Odessa region.

The paper deals with the theoretical aspects of region's international competitiveness, investigates the theoretical background and features of international competitiveness of the region, generalizes the factors that influence its formation, outlines the main methods for assessing regional competitiveness.

The basic components of the international competitiveness of the Odessa region are analyzed, the factors influencing its status and formation are generalized, the international competitiveness of the Odessa region is analyzed.

The directions of increase of the international competitiveness of the Odessa region are offered, in particular at the expense of organizational measures taking into account the requirements of smart specialization and improvement of the logistic component with the formation of cluster structures.

Keywords: international competitiveness of the region, Odessa region, foreign economic activity of the region, factors of international competitiveness, polygon of competitiveness, transport and logistics cluster.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ.	7
1.1. Поняття та основні складові міжнародної конкурентоспроможності регіону.....	7
1.2. Чинники та особливості формування міжнародної конкурентоспроможності регіону	13
1.3. Методи визначення міжнародної конкурентоспроможності регіону	21
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ	29
2.1. Аналіз складових міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону	29
2.2. Аналіз чинників впливу на міжнародну конкурентоспроможність Одеського регіону	37
2.3. Аналіз стану міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону та визначення його конкурентної позиції серед регіонів Чорноморського басейну	41
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ III. ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ ...	58
3.1. Організаційні заходи із підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону	58
3.2. Удосконалення логістичної сфери як чинник підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону.....	66
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи бакалавра. За умов глобалізації підвищується роль регіонів, як самостійних учасників міжнародних конкурентних відносин. Сучасні висококонкурентні умови функціонування світової економіки визначають для регіонів не лише основні орієнтири подальшого соціально-економічного розвитку але й необхідність пошуку додаткових резервів для підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

Безумовно, рішення цього завдання обумовлюється тим, що ресурси регіонального розвитку всередині країни мають певну обмеженість – лише успішні регіони концентрують капітальні інвестиції, кваліфіковані кадри, інноваційні технології, що супроводжується підвищенням підприємницької та ділової активності, формування нової інфраструктури, перебудовою економіки, виникненням територіальних кластерів тощо. Все це зміцнює регіональні конкурентні позиції, у тому числі на світовому терені.

Саме тому необхідно враховувати конкурентний потенціал регіону, виявляти умови досягнення міжнародної конкурентоспроможності, своєчасно оцінювати вплив чинників на формування конкурентоспроможності регіону і визначати напрями її підвищення. Вищевикладене обумовлює актуальність теми роботи.

Широке висвітлення означених питань в роботі стало можливим при використанні наукових розробок таких вітчизняних та зарубіжних вчених як А. Маркусен, М. Кітсон, М. Портер, Б. Робертс, Дж. Хуоварі, З.В. Герасимчук, І.В. Пилипенко, Н.Я. Калюжнова, О.Димченко, В. Бабаєв, М. Сухонос, В. Тітяєва, О. Бутусов та інших.

Мета кваліфікаційної роботи бакалавра. Дослідження та аналіз стану міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону та розробка пропозицій щодо її підвищення.

Завдання кваліфікаційної роботи бакалавра полягають у наступному:

- дослідити поняття та основні складові міжнародної конкурентоспроможності регіону;
- узагальнити чинники та особливості формування міжнародної конкурентоспроможності регіону;
- узагальнити підходи до визначення міжнародної конкурентоспроможності регіону;
- проаналізувати складові міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону;
- здійснити аналіз чинників міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону;
- визначити сучасний стан міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону;
- розробити пропозиції щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону за рахунок організаційних заходів та удосконалення транспортно-логістичної сфери.

Об'єктом дослідження є процес формування міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону.

Предметом дослідження виступають теоретичні основи та організаційно-економічні рішення щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону.

Методологічна основа кваліфікаційної роботи бакалавра. У кваліфікаційній роботі бакалавра використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: метод узагальнення та синтезу, статистичного та економічного аналізу, SWOT-аналіз, графічні методи аналізу міжнародної конкурентоспроможності, економіко-математичне моделювання, метод експертних оцінок.

Інформаційною основою кваліфікаційної роботи бакалавра виступають закони та інші нормативно-правові документи, монографічна література, Інтернет-джерела, статистична інформація Державної служби статистики

України та Міністерства економіки, офіційна звітність Головного управління статистики в Одеській області.

Практична значимість кваліфікаційної роботи бакалавра полягає в розробці заходів, спрямованих на підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (79 найменувань). Робота має 90 сторінок, основний зміст роботи викладено на 79 сторінках.

ВИСНОВКИ

Таким чином, після проведення дослідження т теоретичних основ, стану та перспектив удосконалення міжнародної конкурентоспроможності регіону, можна зробити наступні висновки:

1. Дослідивши еволюційний розвиток теорій регіональної конкурентоспроможності, можна зробити висновок, що питання, які зіграли значну роль у формуванні теоретичних засад регіональної конкурентоспроможності, розглядалися в роботах представників наступних наукових шкіл і напрямків: теорії промислових районів, італійської школи промислових округів, швейцарської школи територіальних виробничих систем, американської теорії промислових районів, школи кластерів і територіально-виробничих комплексів.

2. В результаті проведеного дослідження підходів до визначення поняття «міжнародна конкурентоспроможність регіону», під міжнародною конкурентоспроможністю регіону будемо розуміти здатність регіону домогтися успіху в конкурентній боротьбі за фактори виробництва як з регіонами цієї країни, так і з регіонами інших країн, шляхом ефективного використання наявного потенціалу з метою досягнення високого рівня життя населення.

3. На сучасному етапі розвитку світового господарства в якості головних факторів міжнародної конкурентоспроможності регіону пропонується виділяти наявність в регіоні інноваційної системи та кластерів, розвиненої інфраструктури та ефективно діючих інститутів, а також приплив в регіональну економіку вітчизняних та зарубіжних інвестицій і активну зовнішню торгівлю. Вибір даних факторів конкурентоспроможності регіону обґрунтований тим, що кожен з них сприяє кращому використанню ресурсів регіону і дозволяє перетворити потенційні можливості регіону в джерела конкурентних переваг.

4. Існують різні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону. Так, наприклад, В.Є. Костильова і Б.М. Грінчель пропонують методика оцінки конкурентоспроможності регіону, яка включає в себе два методи. Перший полягає в ранговому способі, інший спосіб оцінює конкурентоспроможність регіону за допомогою використання моделі вимірювання потенціалів (природного, ресурсного, фінансового та ін.). Калюжнова Н.Я. оцінює конкурентоспроможність території шляхом визначення індексу конкурентоспроможності. Метод, який запропонували Л.І. Ушвіцькая і В.Н. Парахіна, передбачає розрахунок інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності регіону по формулою середньої геометричної. В якості методу для визначення головних чинників впливу доцільно використовувати SWOT-аналіз. Ще один з графічних методів - Багатокутник конкурентоспроможності.

5. Розташування Одеського регіону є одним із визначальних чинників міжнародної конкурентоспроможності. Регіон має суттєві транспортні переваги завдяки виходу до морів та суднохідних річок, має спільний кордон з Європейським Союзом, володіє суттєвими рекреаційними ресурсами та досить потужним промисловим потенціалом. Саме це є підставою для формування міжнародної конкурентоспроможності регіону та її головними складовими.

6. На основі SWOT-аналізу визначено такі сильні й слабкі чинники (сторони) та можливі зовнішні впливи (можливості та загрози) на подальший соціальний та економічний розвиток Одеської області, а також її конкурентоспроможність. Серед ключових чинників міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону слід назвати наявний потенціал промисловості, АПК, транспортного, туристичного комплексу, розгалуженість транспортної системи та розташування на перехресті МТК; вигідне географічне розташування. Основними слабкими сторонами слід назвати незадовільну структуру прямих іноземних інвестицій; незадовільний стан автодоріг, а також невідповідність показників транзитних перевезень

міжнародним вимогам щодо швидкості; високу ступінь зношеності основних фондів; незначну кількість інноваційно-активних підприємств; недостатній рівень заробітної плати по окремих галузях та підприємствах.

7. При оцінці міжнародної конкурентоспроможності регіонів України дослідники відзначають, що у 2016 р. Одеський регіон зайняв 3-є місце за показником загального індексу глобальної конкурентоспроможності у загальноукраїнському рейтингу. Проведено оцінку конкурентоспроможності Одеського регіону як приморського регіону країни за рахунок порівняння конкурентоспроможності портів Чорноморського регіону. За результатами обрано 10 показників, які допомагають оцінити рівень розвитку порту. Результати показують велику різницю між портами Чорного моря, з портів у цьому районі найбільш конкурентоспроможним визначено румунський порт Констанца. Що стосується портів Одеського регіону, то порт Одеса має оцінку вище показників Трабзону (Туреччина), Поті та Батумі (Грузія), однак нижче не лише показників лідерів, але й показників Варни та Бургасу (Болгарія).

8. Пропонується узагальнити основні рішення, які можуть бути включені в регіональну стратегію розвитку. Вона являє собою довгостроковий план регіонального розвитку, в якому визначено цілі, завдання та напрямки соціально-економічного розвитку. Останні зміни в законодавстві країни визначають, що у стратегічному плануванні має бути застосована smart-спеціалізація. Сукупність пріоритетів та завдань доцільно визначати за такими напрямками, як: макроекономічна, фінансова, виробнича, соціальна, енергетична, зовнішньоекономічна, продовольча, інвестиційно-інноваційна, демографічна, екологічна складова.

9. Було запропоновано стратегічне бачення підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону в довгостроковій перспективі в розрізі 6 напрямків конкуренції: ринки, інститути, людський капітал, інновації та інформація, простір і реальний капітал, інвестиції і фінансовий капітал.

10. На сьогодні науковці та практики сходяться у думці, що одним із найбільш ефективних механізмів підвищення регіональної конкурентоспроможності є створення кластерних структур. Можна запропонувати створення морського мультимодального кластеру на базі трьох основних портів: ДП «МТП «Чорноморськ», ДП «Одеський МТП», ДП «МТП «Южний». Запропоновані заходи було оцінено застосуванням інструментів економіко-математичного моделювання. Результати демонструють, що за умови впровадження запропонованих заходів усі розглянуті показники демонструють тренд до зростання з надійністю 97% ($R^2=0.97$). Морський мультимодальний кластер Одеського регіону, який буде засновано на співпраці між бізнесом, освітою, наукою та місцевою владою, сприятиме підвищенню його міжнародної конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Markusen A. Sticky places in slippery space: A typology of industrial districts // *The New Industrial Geography: Regions, Regulation and Institutions* / Edited by T. Barnes, M.S. Gertler. London. Routledge, 2002. - 352 p.
2. Пилипенко И.В. Конкурентоспособность стран и регионов в мировом хозяйстве: теория, опыт малых стран Западной и Северной Европы. / Пилипенко И.В.. – Смоленск: Ойкумена, 2005. – 496 с.
3. Porter M.E. The Economic Performance of Regions // *Regional Competitiveness* / Edited by R. Martin, M. Kitson, P. Tyler. London. Routledge, 2006. -169 p.
4. Porter M.E. On Competition. Boston. Harvard Business School Press, 2008. - 576 p.
5. Enright M.J., Roberts B.H. Regional Clustering in Australia // *Australian Journal of Management*, 2001. Vol. 26. - pp. 65-86
6. Enright M.J. Regional Clusters: What We Know and What We Should Know // *Innovation Clusters and Interregional Competition* / Edited by J. Bröcker, D. Dohse, R. Soltwedel. Berlin. Springer, 2003. - 415 p.
7. Измestьев А.А. Территориально-отраслевая организация лесного сектора: комплексный и кластерный подходы // А.А. Измestьев - Известия ИГЭА. - 2007. - № 5 (55). - С. 57-62
8. Стратегические приоритеты регионального развития: от теории к принципам формирования единого социально-экономического пространства / под ред. В.В. Окрепилова; Институт проблем региональной экономики РАН. СПб.: Наука, 2009. - 448 с.
9. Васильева З.А. Иерархия понятий конкурентоспособности субъектов рынка // Васильева З.А. // *Маркетинг в России и за рубежом.* – 2006. – С. 83–90.
10. Региональная экономика / под ред. В.И. Видяпина, М.В. Степанова. М.: ИНФРА-М, 2007. – 665 с.

11. Huovari J., Kangasharju A., Alanen A. Constructing an Index for Regional Competitiveness // Pellervo Economic Research Institute Working Papers. Helsinki, 2001. No. 44. - pp. 1-23.
12. Шорохов В.П., Колькин Д.Н. Оценка конкурентоспособности региона // В.П. Шорохов, Д.Н. Колькин // Проблемы прогнозирования. 2007. № 1. С. 92-101.
13. Калюжнова Н.Я. Конкурентоспособность российских регионов в условиях глобализации // Н.Я. Калюжнова - М.: ТЕИС, 2003. 526 с.
14. Storper M. The Regional World: Territorial Development in a Global Economy. New York. Guilford Press, 1997. 339 p.
15. Калюжнова Н.Я. Конкурентоспособность регионов в условиях глобализации // Н.Я. Калюжнова - М.: ТЕИС, 2013. 489 с.
16. Kitson M., Martin R.L and Tyler P. Regional competitiveness: An elusive yet key concept? // Regional Studies, 2004. No. 38. - pp. 991-999.
17. Ярош А. Конкурентоспроможність регіонів та еволюція регіональної політики Європейського Союзу // А. Ярош // Регіональна економіка. 2004. № 1. С. 188-193.
18. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону / під ред. П.Ю. Бєлєнького. Львів; Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. - 145 с.
19. Данилов И.П. Конкурентоспособность регионов России (теоретические основы и методология) // И.П. Данилов - М.: Канон +, 2007. 368 с.
20. Regional Competitiveness / Edited by R. Martin, M. Kitson, P. Tyler. London. Routledge, 2006. - 169 p.
21. Растворцева С.Н., Манаева И.В., Череповская Н.А. Повышение конкурентоспособности моногородов как субъектов региональной экономики // С.Н. Растворцева, И.В. Манаева, Н.А. Череповская // Современная экономика: проблемы и решения. — 2015. — Т. 7, № 67. — С. 139–149.
22. Шкиотов С.В., Растворцева С.Н., Ченцова А.С. Конкурентоспособность российской экономики: мезо- и макроуровень проблематики // С.В. Шкиотов,

- С.Н. Растворцева, А.С. Ченцова — Издат. дом ЯГТУ Ярославль, 2015. — 228 с.
23. Зандер Е.В., Инюхина Е.В., Старцева Ю.И. Исследование конкурентоспособности социальноэкономических систем (на примере Сибирского федерального округа) // Региональная экономика: теория и практика. 2009. № 10 (103). С. 6-17
24. Михайлов К.Л. Региональная конкурентоспособность // Вестник Поморского университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. 2006. № 1. С. 88-97.
25. Новоселова И.А. Региональная экономика: интегральная оценка конкурентоспособности // Региональная экономика: теория и практика. 2009. № 27 (120). - С. 27-34.
26. Чайникова Л.Н. Методологические и практические аспекты оценки конкурентоспособности региона. Тамбов: Изд-во ТГТУ, 2008. - 148 с.
27. Казанцев С.В. Оценка внутренней конкурентоспособности регионов России // ЭКО. 2008. № 5. - С. 63-80
28. Martin R.A. Study on the Factors of Regional Competitiveness: A draft final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy, 184 p. [Electronic resource] / R.A. Martin // – Electronic data. – [Bremen, 2004]. – 184 p – Mode of access: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf
29. Герасимчук З.В., Ковальська Л.Л. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика // З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська - Луцьк: Надстир'я, 2008. - 243 с.
30. Савельев Ю.В. Управление конкурентоспособностью региона: от теории к практике // Ю.В. Савельев/ Петрозаводск: Карельский научный центр РАН, 2010. - 516 с.
31. Василенко В.Н., Агафоненко О.Ю., Будяков В.Е. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы // В.Н.

- Василенко, О.Ю. Агафоненко, В.Е. Будяков // Донецк: Юго-Восток, 2008. - 363 с.
32. Старовойтов В.Г. Повышение конкурентоспособности городов России // В.Г. Старовойтова// Вестник ОГУ. 2004. № 8. - С. 56-60.
33. Юрпалов С.Ю. Конкурентоспособность территориальной системы: сущность и методы оценки // С.Ю. Юрпалов // Интеграция: власть, наука, производство. 2003. № 1. - С. 33-37;
34. Бурцева Т.А. Характеристика инвестиционной привлекательности города // Т.А. Бурцева// Муниципальная экономика. 2001. № 3.- С. 2-12
35. Мозгальова В.М. Основні конкурентноспроможні фактори Одеського регіону // В.М. Мозгальова // Вісник соціально-економічних досліджень – 2011-№2(4)-С.53-58.
36. Назаров М.І. Конкурентоспроможність регіону: суть та властивості [Електронний ресурс] / М. І.Назаров // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2438>
37. Ушвицкий, Л.И. Конкурентоспособность региона как новая реалья: сущность, методы оценки, современное состояние / Л.И. Ушвицкий, В.Н. Парахина // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Экономика. – Владикавказ: Северо-Кавказский гос. технический ун-т, 2005. – № 1. – С. 1-20.
38. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємство-регіон: монографія /За редакцією Ю.Г. Козака, І.О. Уханової - Київ: ЦУЛ, 2019. – 173 с.
39. Плотичина Т.М. Определение конкурентоспособности предприятия / Т.М. Плотичина // Вестник ТГТУ. – 2010. – №1. – С.205–211.
40. Гринчель Б.М., Костылева Н.Е. Важнейшие факторы повышения конкурентоспособности регионов (краткая версия) [Електронний ресурс] / Б.М. Гринчель, Н.Е. Костылева / Ин-т “Евроград”. СПб., 2003. Режим доступа: www.ctin.ru/press/marketing/2001'4/03/shtml.

41. Конкуентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты / Под ред. Ю.Н. Перского, Н.Я. Калюжной. М., 2003 - 432 с.
42. Основы теории управления: Учеб. пособие / В.Н. Парахина, Л.И. Ушвицкий. М., 2004. - 312 с.
43. Брикова І. В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / І. В. Брикова // Економіка та підприємство. – 2005.– № 15. – С. 24-37.
44. Ru.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Метод SWOT аналіза в стратегічному управлінні]. Режим доступу:<http://powerbranding.ru/> (дата звернення 30.04.2020). – Назва з екрана.
45. Ru.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Матрица Бостонской Консалтинговой Группы: подробный обзор]. Режим доступу:<http://powerbranding.ru/> (дата звернення 01.05.2020). – Назва з екрана.
46. Ru.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Многоугольник конкурентоспособности]. Режим доступу: <http://powerbranding.ru/competition/mnogougolnik-konkurentosposobnosti/> (дата звернення 01.05.2020). – Назва з екрана.
47. Одеська область // Україна сьогодні – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Odesa>
48. Педько І.А., Петрищенко Н.А. Одеський регіон як складова економіки України // І.А. Педько, Н.А. Петрищенко - [Електронний ресурс] Ефективна економіка № 12, 2015 Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4642>
49. Нормативні акти України [Електронний ресурс] Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний сайт – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення 01.05.2020). – Назва з екрана
50. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 13.03.2020). – Назва з екрана

51. Ukr.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Асоціація морських портів України: офіційний сайт]. Режим доступу: <http://uspa.gov.ua/> (дата звернення 10.03.2020). – Назва з екрана
52. Ukr.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Паспорт Одеської області за 2018 рік: Одеська обласна державна адміністрація] Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5ad4588a865b7.pdf> (дата звернення 09.03.2020). – Назва з екрана
53. Синельник Л.С. SWOT-аналіз як один із можливих інструментів оцінки факторів впливу на платоспроможність підприємства / Л. С. Синельник. // Економіка та держава. – 2012. – №10. – С. 62–64.
54. T. Hill, R. Westbrook (1997). “SWOT analysis. It’s time for a product recall,” Long Range Planning, 30 (I), 46-53
55. Ukr.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Головне управління статистики у Миколаївській області] Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 09.03.2020). – Назва з екрана
56. Ukr.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Головне управління статистики у Херсонській області] Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 09.03.2020). – Назва з екрана
57. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2016. Назустріч економічному зростанню та процвітанню. – К: Фонд ефективного управління, 2014. – 208 с.
58. Димченко О., Бабаєв В., Сухонос М., Тітяєв В. та ін. Звіт про науково-дослідну роботу. Розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо порядку та методики обрахування індексу конкурентоспроможності регіонів. ХНУМГ, Харків, 2016 р.,- 231 с.
59. Ukr.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Україна опустилась на 85-е місце в ежегодном рейтинге конкурентоспособности. WEF] Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/economic/617830.html> (дата звернення 04.03.2020). – Назва з екрана

60. Chou, C. C. (2010). Application of FMCDM model to selecting the hub location in the marine transportation: A case study in southeastern Asia. *Mathematical and Computer Modelling*, 51(5-6), 791-801.
61. Jacobs, W., Ducruet, C., & De Langen, P. (2010). Integrating world cities into production networks: the case of port cities. *Global networks*, 10(1), 92-113.
62. Tongzon, J. L. (2009). Port choice and freight forwarders. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 45(1), 186-195
63. Konings, R., Kreutzberger, E., & Maraš, V. (2013). Major considerations in developing a hub-and-spoke network to improve the cost performance of container barge transport in the hinterland: the case of the port of Rotterdam. *Journal of Transport Geography*, 201-221
64. Yeo, G. T., Ng, A. K., Lee, P. T. W., & Yang, Z. (2014). Modelling port choice in an uncertain environment. *Maritime Policy & Management*, 41(3), 251-267
65. Pantouvakis A., & Dimas A. (2013). The role of corporate agility and perceived price on the service quality–customer satisfaction link: some preliminary evidence from the port industry. *International Journal of Shipping and Transport Logistics*, 5(4-5), 412-431.
66. Nicolae F., Bucur M. and Cotorcea A. Port performance evaluation. Case study: Ports in the Black Sea basin [Electronic resource] – Electronic data. – [4th International Scientific Conference SEA-CONF 2018 IOP Publishing IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science] 172 (2018) 012004/ Mode of access: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/172/1/012004/pdf>
67. Ru.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Измерения в маркетинговых исследованиях]. Режим доступа: <https://blog.iteam.ru/izmereniya-v-marketingovyh-issledovaniyah/> (дата звернення 01.05.2020). – Назва з екрана.
68. Ukr.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. [Впровадження smart-спеціалізації у регіональну стратегію розвитку підвищить конкурентоспроможність Одеського регіону] Режим доступу:

<http://oblrada.odessa.gov.ua/blog/vprovadzhennya-smart-spetsializatsiyi-u-regionalnu-strategiyu-rozvytku-pidvyshhyt-konkurentospromozhnist-odeskogo-regionu/> (дата звернення 04.03.2020). – Назва з екрана

69. Білик Р. Р. Конкурентоспроможність регіонів України в системі зміцнення їх економічної безпеки Спеціальність 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук Львів – 2017 - 459 с.

70. Бутусов О.Д. Моніторинг конкурентоспроможності регіону Спеціальність 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Ужгород – 2018 – 23 с.

71. Уханова І.О. Роль морських портів в системі обслуговування міжнародних перевезень вантажів морським транспортом /І.О. Уханова/ Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. – 2015. – спецвипуск № 1. – С. 177-188.

72. Транспортно-логістична кластеризація як фактор забезпечення інноваційного розвитку регіонів України / Н. Артамонова, А. Чернат // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2014. - № 9. - С. 43-57. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_9_7

73. Мірошко В.М. Стратегічне планування економічного розвитку вантажних портів України: автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / Мірошко В. М. – Львів, 2007. – 20 с.

74. Ільченко С.В. Організаційно-економічні основи інституціонального реформування морських портів: автореф. Дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Ільченко С. В. – Одеса, 2007. – 20 с.

75. Денисенко М.П. Організація та проектування логістичних систем: підручник / М.П. Денисенко, П.Р. Левковець, Л.І. Михайлова та ін. – К.: Цент учбової літератури, 2010. – 336 с.

76. Загорський В.С. Кластеризація економік країн світу й України: досвід і проблеми / В.С. Загорський, М.О. Кизим, В.Є. Хаустова // Проблеми економіки. — 2010. — № 1. — С. 3—7.
77. Підвисоцький В.Г. Транскордонні кластери: європейський досвід створення та розвитку / В.Г. Підвисоцький, Т.В. Палпу // Формування ринкових відносин в Україні. — 2011. — № 4. — С. 28–35
78. Ukr.net [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. — Електронні дані. [Одеська обласна державна адміністрація. Офіційний веб-портал. Паспорт Одеської області, 2019 р.] Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5e4b8e0dd6ec2.pdf> (дата звернення 04.03.2020). — Назва з екрана
79. Кухарчик О.Г. Ринок мультимодальних перевезень регіону та стратегія його розвитку. [Електронний ресурс] Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2019. Режим доступу: <https://www.onaft.edu.ua/download/dissertation/abstract/abstract-Kuharchik-03.06.19.pdf>